

YUNUS NADİ BEY'İN (ABALIOĞLU) II. YASAMA DÖNEMİNDEKİ MECLİS FAALİYETLERİ

PARLIAMENTARY ACTIVITIES OF YUNUS NADİ BEY (ABALIOĞLU) DURING THE SECOND LEGISLATIVE PERIOD

CANAN SARIYAR SEZAN*

ÖZ

1920-1923 yılları arasında görev yapan I. TBMM, Milli Mücadeleyi başarıyla sonuçlandırmıştır. Gerek anayasal zorunluluklar gerekse Büyük Taarruz sonrasında TBMM'de I. ve II. Grup arasında yaşanan siyasi gerginliklerin etkisiyle 1 Nisan 1923 tarihinde seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır. Gerçekleştirilen II. Yasama dönemi seçimleri Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin desteklediği adaylar tarafından kazanılmıştır. 11 Ağustos 1923 tarihinde çalışmalarına başlamış olan II. TBMM, başta Cumhuriyetin ilanı olmak üzere 1923-1927 yılları arasında atmış olduğu adımlar nedeniyle tarihe "Devrimci Meclis" olarak geçmiştir. I. TBMM'de İzmir milletvekili olarak görev yapan Yunus Nadi Bey II. TBMM'ye ise Menteşe (Muğla) milletvekili olarak seçilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul'a giderek Zekeriya Sertel ve Nebizâde Hamdi ile birlikte Cumhuriyet Gazetesi'ni kuran Yunus Nadi Bey hem gazeteçilik mesleğini sürdürmüş hem de milletvekilliğini devam ettirmiştir. Yunus Nadi Bey (Abalıoğlu) yeni Türk devletinin yeniden şekillendirildiği ve önemli devrimlerin yapıldığı II. Yasama döneminde Kanun-i Esasi Encümeni (Anayasa Komisyonu) Reisliği gibi son derece önemli bir görevde de bulunmuştur. Bu çalışmada, dönemin tanınmış gazetecilerinden olan Yunus Nadi Bey'in hayatı hakkında bilgi vermek ve Türk siyasi tarihinin Devrimci Meclis'i olarak kabul edilen II. Yasama döneminde yeni Türkiye'nin inşasında takdir, teklif, sual takriri, söz alma, komisyon üyelikleri vd. ne gibi katkılar sağladığı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın ana kaynağını TBMM Zabıt Cerideleri oluşturmaktadır. Ayrıca çeşitli tez, kitap ve makalelerden de istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1924 Anayasası, Komisyon, TBMM, Yasama, Yunus Nadi (Abalıoğlu).

ABSTRACT

The first Turkish Grand National Assembly (TGNA), which served between 1920 and 1923, successfully accomplished the War of Independence. After not only the constitutional obligations but also Great Attack, on April 1, 1923, the decision of renewing the elections was taken due to the effect of political tensions experienced in the TGNA between the first and second group. The election held in the second legislative period were won by the candidates supported by Anatolian and Rumelian Defense of Rights Association. The second TGNA had started its activities on August 11, 1923 was recorded as "Revolutionary Assembly" in the history since it took the crucial steps especially the proclamation of the Republic from 1923 to 1927.

Yunus Nadi Bey, who served as İzmir deputy in the first TGNA, was elected as the deputy of Menteşe (Muğla) in the second TGNA. After the proclamation of the Republic, Yunus Nadi Bey, who went to İstanbul and founded the Cumhuriyet Newspaper together with Zekeriya Sertel and Nebizâde Hamdi, both maintained his profession as a journalist and as a member of the parliament. Yunus Nadi Bey (Abalıoğlu) also conducted a highly crucial duty as the Presidency of Constitution Council during second Legislative period when the Turkish state was being reshaped and important revolutions were being made. In this study, it will be tried to give information about the life of Yunus Nadi Bey, one of the well known journalists of the period, and to reveal what kind of contributions he made in the construction of the new Türkiye during the second Legislative Period, which is accepted as the Revolutionary Assembly of Turkish political history, such as his memorandums, proposals, motions for questions, taking the floor, commission memberships, etc.. TGNA Minutes make the main source of the study. In addition, various theses, books and articles were benefited from.

Key Words: Constitution of 1924, Commission, TGNA, Legislative, Yunus Nadi (Abalıoğlu),

* Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, canan.sezan@batman.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5374-7103

Extended Abstract

The First Turkish Grand National Assembly (TGNA), established on April 23, 1920, brought the National Struggle to a victorious conclusion and laid the foundations of the New Turkish State. The First Assembly carried out successful works in an environment of significant solidarity and cooperation in its early years. With the end of the military phase of the National Struggle and the beginning of the diplomatic phase, the competition between the deputies in the TGNA increased. Sharp differences of opinion on many issues, especially the abolition of the Sultanate and the Lausanne Peace Conference, led to the idea of renewing the elections. Thus, it was decided to renew the elections on April 1, 1923 and the First Grand National Assembly period ended. Mustafa Kemal Pasha was closely involved in determining the candidates in order to have a harmonious assembly in order to realize the radical changes in the new period in which he would start the revolutionary process.

The second Legislative Period elections were held in two stages in June-July and 287 deputies in total were elected. Although it was announced that the opening of the second TGNA would take place on August 2, 1923, this date was postponed because the quorum was not reached, and the TGNA convened on August 11, 1923, and the second legislative period began. The Assembly's work began with the speech of Abdurrahman Şeref Bey (the oldest member). Abdurrahman Şeref Bey stated that the second TGNA would enact laws to ensure the development and peace of the country, establish state order and make efforts to rebuild the country that was destroyed by war. The second TGNA, which covered the years 1923-1927, played an important role as a revolutionary assembly; and by approving the Lausanne Peace Treaty, it laid the foundations of the Republic of Türkiye, carried out the declaration of the Republic and accepted the 1924 Constitution. In addition, important reforms were carried out in a wide range of areas such as education, law, economy, culture and art. The second TGNA carried out the important and profound changes of the Turkish Revolution and became the founding power of the revolution that aimed to carry the Turkish nation beyond the level of contemporary civilization.

As a result of the elections held for the second Legislative Period, Yunus Nadi Abaloğlu, Şükrü Kaya and Mehmet Esat İleri were elected as deputies from Menteşe (Muğla). This study examines the life of Yunus Nadi Abaloğlu, who played an important role in Turkish political and press life, and his activities in the second Assembly. What kind of legislative activities did Yunus Nadi Bey carry out on behalf of both the country and the electoral district of Menteşe during his time as a member of parliament? What kind of responsibilities did he undertake in the parliament? Answers to these questions were sought. In this study, the document scanning method, one of the qualitative research methods, was used; and the main source of the study is the second Legislative Period TGNA Minutes (TBMM ZC).

Yunus Nadi personally witnessed the Autocracy Period of Abdulhamid II, the Second Constitutional Monarchy and the Republic Periods, in other words, he actively played a role in the collapse of an Empire and the establishment of a new state. Yunus Nadi's life consists of three important elements: press, politics and thought. He served as a deputy for Aydın in the Ottoman Chamber of Deputies in the second and third terms, and as a deputy for İzmir in the first TGNA. Although Yunus Nadi Bey came to the forefront as a journalist, he was also a lawyer and offered his knowledge in this field to the TGNA.

The most important reason why Mustafa Kemal Pasha gave special importance to the second term TGNA elections was that he wanted to realize the transformation of the New Turkish State in every field through the new parliament to be established. Therefore, every step to be taken required a constitutional and legal arrangement. During the second Legislative Period, Yunus Nadi Bey's election to a critical position such as the Presidency of the Constitutional Commission reveals how important a task he undertook in the construction of the New Türkiye. Yunus Nadi Bey, as the head of the Constitutional Commission, went down in history as the person who read from the parliament rostrum the amendments made to the 1921 Constitution regarding the declaration of the Republic on October 29, 1923, and was also extremely influential in the preparation of the 1924 Constitution. Yunus Nadi Abaloğlu, in addition to his presidency of the Kanun-i Esasi Council during the second Legislative Term, also served as a member of the Foreign Affairs Council and the Guidance Council. In addition to his commission duties, he made significant contributions to the work of the Assembly by making 11 speeches, 2 memoranda, and 1 proposal in the context of legislative and auditing activities. It has been determined that Yunus Nadi Bey made the majority of the 11 speeches he made as the Chairman of the Kanun-i Esasi Council during the discussions that took place during the preparation of the 1924 Constitution.

Giriş

23 Nisan 1920'de kurulan I. TBMM, Millî Mücadele'yi zaferle sonuçlandırmış ve Yeni Türk Devleti'nin temellerini atmıştır.¹ Birinci Meclis, ilk yıllarında önemli bir dayanışma ve iş birliği ortamı içerisinde başarılı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Millî Mücadele'nin askeri safhasının sona ererek diplomasi safhasının başlaması üzerine TBMM'deki milletvekilleri arasındaki rekabet daha da artmıştır². Başta Saltanatın kaldırılması ve Lozan Barış Konferansı olmak üzere birçok konuda yaşanan keskin görüş ayrılıkları, seçimlerin yenilenmesi düşüncesine yol açmıştır. Böylece 1 Nisan 1923 tarihinde seçimlerin yenilenmesine karar verilmiş ve I. TBMM dönemi sona ermiştir. Mustafa Kemal Paşa, devrim sürecini başlatacağı yeni dönemde köklü değişikliklerin gerçekleştirilmesi için uyumlu bir meclis olması adına adayların belirlenmesi ile yakından ilgilenmiştir.

II. Yasama dönemi seçimleri iki dereceli olarak Haziran-Temmuz aylarında yapılmış ve toplam 287 milletvekili seçilmiştir³. II. TBMM'nin açılışının 2 Ağustos 1923 tarihinde gerçekleştirileceği duyurulmuşsa da yeterli çoğunluk sağlanamadığı için bu tarih ertelenmiş ve TBMM 11 Ağustos 1923 tarihinde toplanarak ve II. Yasama dönemi başlamıştır⁴. Meclis çalışmaları, Abdurrahman Şeref Bey'in (en yaşlı üye) konuşmasıyla başlamıştır. Abdurrahman Şeref Bey, II. TBMM'nin ülkenin kalkınmasını ve huzurunu sağlamak için yasalar çıkaracağını, devletin düzenini tesis edeceğini ve savaş nedeniyle yıkıma uğramış olan ülkenin yeniden inşası için çaba göstereceğini belirtmiştir⁵.

1923-1927 yıllarını kapsayan II. TBMM, devrimci bir meclis olarak önemli bir rol oynamış; Lozan Barış Antlaşması'nı onaylayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atmış, Cumhuriyetin ilanını gerçekleştirmiş ve 1924 Anayasası kabul edilmiştir. Ayrıca, eğitim, hukuk, ekonomi, kültür ve sanat gibi geniş bir yelpazede önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. II. TBMM, Türk Devrimi'nin önemli ve derin değişimlerini gerçekleştirerek, Türk milletini çağdaş uygarlık seviyesinin ötesine taşımayı amaçlayan devrimin kurucu iktidarı olmuştur⁶.

II. Yasama Dönemi için yapılan seçimler neticesinde Menteşe (Muğla)'dan Yunus Nadi Abalıoğlu, Şükrü Kaya ve Mehmet Esat İleri milletvekili olarak seçilmişlerdir⁷. Bu çalışmada Türk siyasi ve basın hayatında önemli bir rol oynayan Yunus Nadi Abalıoğlu'nun hayatı ile birlikte II. Meclis'teki faaliyetleri incelenmektedir. Yunus Nadi Bey milletvekilliği esnasında gerek ülke gerekse seçim bölgesi olan Menteşe adına ne gibi yasama faaliyetlerinde bulunmuştur? Mecliste ne gibi görevler almıştır? Sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belge tarama yöntemi kullanılmış olup; çalışmanın ana kaynağını II. Yasama dönemi TBMM Zabıt Cerideleri (TBMM ZC) oluşturmaktadır.

1.Yunus Nadi Bey'in (Abalıoğlu) Hayatı

Yunus Nadi Bey, bugünkü adı Fethiye olan Mekri'de 1 Temmuz 1879 tarihinde dünyaya gelmiştir⁸. Annesi Ayşe Hanım ve babası Hacı Halil Efendi'nin beşinci çocuğudur. Soyadı Kanununun çıkmasıyla birlikte Abalıoğlu soyadını almıştır⁹.

Yunus Nadi çocukluğunda ilk olarak annesinden etkilenmiştir. Çocukluk hayalinde “büyük adam olmayı” düşünen Nadi, okumaya düşkünlüğü ile tanınmış, kendisine örnek olarak Hacı Hafız Ahmed Efendi'yi seçmiştir¹⁰.

¹ Selim Özcan, “I. ve II. Dönem TBMM'deki Gümüşhane Milletvekilleri ve Yaptıkları Çalışmalar”, *Journal of International Social Research*, 13 (2020), 324.

² Yavuz Aslan, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923)*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001, 93.

³ Kemal Zeki Gençosman, *Devleti Kuran Meclis*, İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1981, 86.

⁴ Tekin İdem, “II. Dönem Urfa Milletvekillerinden Mehmet Refet (Ülgen) Bey'in Hayatı ve Meclis Faaliyetleri”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 4 (2018), 58-59.

⁵ TBMM ZC., D. 2, C. 1, s. 2.

⁶ Fevzi Kaçer, *Devrimin Kurucu İktidarı II. Meclis (1923-1927)*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, 1.

⁷ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, C. III, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1994, 1001., Kaçer, Devrimin Kurucu, 26.

⁸ Yunus Nadi Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, D. 2, Sicil No: 230; Ali Abalı, *Cumhuriyet ile Özdeşleşmiş Bir Hayat Yunus Nadi Abalıoğlu*, 1. Basım, Ankara: Telgrafhane Yayınları, 2015, 9.

⁹ Yunus Nadi, “Abalıoğlu” soyadını fazla benimsememiş; Türkçede “söz ert” anlamına gelen “Nadi” soyadını kullanmış ve yazılarında 4 Şubat 1939'a kadar “Abalıoğlu” imzasını kullanmamıştır. Vefatından sonra eşi ve çocukları iki soyadını da kullanmışlardır. Bkz. Emine Uşaklıgil, *Benim Cumhuriyet'im*, 1. Baskı, İstanbul: Everest Yayınları, 2011, 21- 22., Ferhat Eroğlu, *Yunus Nadi Hayatı ve Eserleri (1879-1984)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, 26.

¹⁰ Uşaklıgil, *Benim Cumhuriyetim*, 21.

İlköğrenimini Rodos İptidai Mektebi'nde tamamladıktan sonra İstanbul'a gelen Yunus Nadi Mekteb-i Sultani, ardından da Hukuk Mektebi'nde eğitimine devam etmiştir. Öğrenciliği sürerken 1900 yılında Malumat Dergisi'nde yazılar yazarak gazeteciliğe ilk adımını atmıştır¹¹.

1904'te Sultan Abdülhamit idaresine karşı gizli dernek kurduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. Üç yıl kalebentliğe hüküm giyerek cezasını çekmek üzere Midilli'ye gönderilmiştir. Sürgün cezasının sona ermesinin ardından doğduğu yer olan Fethiye'ye dönmüş ve burada Nazime Hanım ile evlenmiştir. II. Meşrutiyetin ilanı (1908) İstanbul'a geri dönerek İttihat ve Terakki Fırkasına katılmış, "İkdam" ve "Tasvir-i Efkâr" gazetelerinde çalışmıştır¹². Ayrıca 1912 yılının Nisan-Ağustos ayları aralığında Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Aydın Milletvekilliği yapmıştır¹³. Birinci Dünya Savaşı sırasında, *Tasvir-i Efkâr*'ın yazı işleri müdürlüğünü üstlenmiş ve gazeteciliği, beraber çalıştığı Ebüzziya Tevfik'ten öğrendiğini söylemiştir. Ebüzziya Tevfik'in vefatının ardından ise gazetenin başyazarlığı görevini üzerine almıştır. *Tasvir-i Efkâr*'dan ayrıldıktan sonra İstanbul'da "Yeni Gün" adıyla kendi gazetesini yayımlamaya başlamıştır¹⁴. "Yeni Gün" gazetesi, Millî Mücadele'yi desteklemesi nedeniyle sıkça kapanmış ancak bir süre sonra "Eski Gün" adıyla yeniden yayınlanmıştır¹⁵.

Mondros Mütarekesi ve İstanbul'un İtilaf Devletlerince işgali sonrasında tutuklanan Yunus Nadi, yaklaşık 7 ay Bekir Ağa Bölüğü'nde kalmıştır. Bu süreçte yayına ara veren *Yeni Gün* gazetesi, Yunus Nadi Bey'in 11 Ekim 1919 tarihinde serbest bırakılması ile yeniden yayın hayatına başlamışsa da Yunus Nadi Bey'in Ankara'ya geçişine kadar istikrarlı bir şekilde okuyucuya ulaştırılamamıştır. Yunus Nadi'nin Millî Mücadele'ye katılımı sonrasında 10 Ağustos 1920'den itibaren, gazetenin adı *Anadolu'da Yeni Gün* olarak değiştirilmiş ve yayın hayatına yeniden başlamıştır. Gazete Sakarya Savaşı günlerinde Kayseri'de basılarak okuyucuya ulaştırılmıştır¹⁶. Yunus Nadi Bey, Halide Edip Adivar ile birlikte halkın bilgilendirilmesi amacıyla 6 Nisan 1920 tarihinde Anadolu Ajansı'nı kurarak Millî Mücadele'ye destek olmuştur. Aynı zamanda Yeşil Ordu Cemiyeti'nin Genel Merkez üyeleri arasında yer alan Yunus Nadi Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine 18 Ekim 1920 tarihinde kurulan Türkiye Komünist Fırkasının da kurucuları arasında yer almıştır¹⁷.

I. TBMM'de İzmir milletvekili olarak görev yapan Yunus Nadi Bey bu dönemde çeşitli encümenliklerde görev almakla birlikte Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grup Başkanvekilliği gibi son derece önemli bir görev üstlenmiştir¹⁸. Meclis içerisindeki kritik görevleri II. Yasama döneminde de devam eden Yunus Nadi Bey Teşkilat-ı Esasiye Encümeni sıfatı Cumhuriyetin ilanını bildiren Anayasa değişikliğini Meclis kürsüsünden okumuştur¹⁹.

Yunus Nadi Bey *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinden sonra Nebizade Hamdi ve Zekeriya Sertel'le beraber İstanbul'da, 7 Mayıs 1924 tarihinde Türk basın tarihinin en önemli gazetelerinden birisi olan *Cumhuriyet* gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Yunus Nadi, vefat edene kadar bu gazetenin başyazarlığını yapmıştır²⁰. Gazetenin isminin Cumhuriyet olmasında en etkili olan kişi Mustafa Kemal Paşa olmuştur. Yunus Nadi, *Cumhuriyet* gazetesinin ne Hükûmet ne de parti gazetesi olduğunu; gazetenin amacının Cumhuriyet ve demokrasiyi savunmak olduğunu açıkça vurgulamıştır²¹.

Yunus Nadi Bey 16 Temmuz 1923 tarihinde II. Yasama dönemi Mentеше sancağı için yapılan milletvekili seçiminde 319 oy alarak milletvekili seçilmiştir²². Yunus Nadi Bey'in seçim mazbatası TBMM tarafından 11

¹¹ Bengül Bolat, "Yunus Nadi Abaloğlu (1879-1945)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yunus-nadi-abalioglu-1879-1945/> Erişim: 02.02.2025.

¹² Öztürk, Türk Parlamento, 530.

¹³ Bengül Bolat, "Yunus Nadi Abaloğlu (1879-1945)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yunus-nadi-abalioglu-1879-1945/> Erişim: 02.02.2025.

¹⁴ Pınar Aydoğan, *Kemalizm'in Muhafazakâr Bir Yorumu: Yunus Nadi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, 117.

¹⁵ Bengül Bolat, "Yunus Nadi Abaloğlu (1879-1945)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yunus-nadi-abalioglu-1879-1945/> Erişim: 02.02.2025.

¹⁶ Mukaddes Canpolat, "Millî Mücadele Yıllarında Anadolu'da Yeni Gün Gazetesi'nde Cumhuriyet, Cihan İnkılabı ve Millî Komünizm Meseleleri," *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, (2020), 379.

¹⁷ İhsan Güneş, "Türkiye Komünist Fırkası", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-komunist-firkasi/> Erişim: 02.02.2025.

¹⁸ Eroğlu, Yunus Nadi, 448.

¹⁹ Bengül Bolat, "Yunus Nadi Abaloğlu (1879-1945)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yunus-nadi-abalioglu-1879-1945/> Erişim: 02.02.2025.

²⁰ Öztürk, Türk Parlamento, 531.

²¹ Aydoğan, Kemalizm'in, 123.

²² Yunus Nadi Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, D. 2, Sicil No: 230.

Ağustos 1920 tarihinde onaylanmıştır²³. II. Yasama döneminden sonra da milletvekilliğine devam eden Yunus Nadi Bey VI. Yasama döneminin sonuna kadar bu görevi sürdürmüştür. Ayrıca 23 Mart 1925 tarihinde TBMM tarafından Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmiştir²⁴.

Atatürk'ün ölümünden sonra fırtınalı günler yaşamaya başlayan Yunus Nadi'nin 1943 yılında sağlık durumu bozulmaya başlamıştır. Birtakım ameliyatlar geçirdikten sonra 28 Haziran 1945 tarihinde, Cenevre'de, böbrek taşı ameliyatı sırasında hayatını kaybetmiştir²⁵. Yunus Nadi'nin vefatı *Cumhuriyet* gazetesinde "Büyük Kaybımız" manşeti ile duyurulmuştur. Gazete, Yunus Nadi'nin vefatı üzerine 29 Haziran'dan 1 Temmuz'a kadar yas ilan etmiştir²⁶.

2.Yunus Nadi Bey'in Meclisteki Faaliyetleri

2.1.Meclis Çalışmalarına Katkısı

Yunus Nadi Bey, II. Yasama döneminde hem şube üyeliği hem de encümen üyeliği bağlamında aktif olarak görevlerde bulunmuştur. Yunus Nadi Bey'in II. Yasama dönemi boyunca şube ve encümen üyeliklerine baktığımızda;

TBMM'nin I. Yasama yılında 3. Şube²⁷, II. Yasama yılında 5. Şube²⁸, III. Yasama yılında 4. Şube²⁹ ve IV. Yasama yılında 1. Şube'de görev almıştır³⁰. Encümen üyeliği olarak ise; TBMM'nin II. Yasama dönemi içerisinde Kanun-i Esasi Encümeni Reisi³¹, Hariciye Encümeni³² ve İrşat Encümeni üyelikleri yapmıştır³³.

Yunus Nadi Bey, 1923-1927 yılları arasında sadece bir defa, Meclisin 15 Kasım 1926 tarihli toplantısında kişisel sebeplere binaen 1,5 ay izin kullanmıştır³⁴. Bu durum Yunus Nadi Bey'in yasama dönemi boyunca düzenli olarak Meclis çalışmalarına katkı sağladığını ve O'nun hem anayasa çalışmaları hem de dış politika ve kamuoyu bilgilendirme gibi alanlardaki meclis faaliyetlerine katkı sunduğunu ortaya koymaktadır.

2.2.Yasama ve Denetim Faaliyetlerine Katkısı

Yunus Nadi Bey'in II. Yasama dönemi boyunca yasama ve denetim faaliyeti bağlamında 11 konuşma, 2 takdir, 1 teklifte bulunduğu ayrıca diğer milletvekillerinin yapmış olduğu 5'i teklif ve 1'i takdir olmak üzere 6 tane imzası tespit edilmiştir.

2.3.Konuşmaları

Yunus Nadi Bey'in II. Yasama dönemi boyunca Meclis genel kurulunda 11 konuşma yaptığı; bu konuşmaların büyük çoğunluğunu Kanun-i Esasi Encümeni Reisi sıfatıyla özellikle de 1924 Anayasası hazırlanırken yaşanan tartışmalar esnasında yaptığı tespit edilmiştir.

2.3.1.Cumhuriyetin İlanı ile İlgili Anayasa Değişikliği Hakkında Sözleri

Meclis'in 29 Ekim 1923 tarihli oturumunda Cumhuriyetin ilanı, Cumhurbaşkanının seçim usulü, Hükûmetin nasıl kurulacağı konuları ile ilgili 1921 Anayasasının bazı maddelerinde değişiklik teklif edilmiştir. Cumhuriyetin ilanı hakkındaki anayasa değişikliği ile ilgili Kanun-i Esasi Encümeni Reisi sıfatıyla ilk olarak Yunus Nadi Bey söz almıştır. Yunus Nadi Bey sözlerine Mondros Mütarekesi'nin imzalanması sonrasında ortaya çıkan tablo ile başlamıştır. İtilaf Devletlerinin Mondros sonrasında Osmanlı topraklarını nasıl işgal ettiğinden, İstanbul'daki Hükûmetin bu duruma itiraz etmemesine karşın Türk milletinin Ankara'da yeni bir devlet ve Hükûmet kurarak işgalcilerin planlarını nasıl bozduğundan bahsetmiştir. Birinci TBMM'yi Hükûmet kurma şerefine nail olmuş bir Meclis olarak tanımlayan Yunus Nadi Bey; II. TBMM'nin de bu getirilen kanun teklifi ile Hükûmeti daha da takviye edeceğini iddia etmiştir. Meclise getirilen anayasa değişikliği teklifinin maddelerine açıklık getiren Yunus Nadi

²³ TBMM ZC., D. 2, C. 1, s. 4.

²⁴ TBMM ZC., D. 2, C. 16, s. 126.

²⁵ Nadir Nadi, *Perde Aralığından*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 3. Baskı, 1979, 258.

²⁶ Eroğlu, Yunus Nadi, 435.

²⁷ TBMM ZC., D. 2, C. 1, s. 6.

²⁸ TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 14.

²⁹ TBMM ZC., D. 2, C. 10, s. 9.

³⁰ TBMM ZC., D. 2, C. 27, s. 8.

³¹ TBMM ZC., D. 2, C. 1, s. 71.

³² TBMM ZC., D. 2, C. 1, s. 72.

³³ TBMM ZC., D. 2, C. 1, s. 73.

³⁴ TBMM ZC., D. 2, C. 27, s. 42-43.

Bey 1. madde vasıtasıyla tüm devletlerin kendilerini bir rejim ile tanımladıklarını, bu değişiklik doğrultusunda Türkiye Devletinin de Cumhuriyet rejimini kabul ettiğini dile getirmiştir Yunus Nadi, Anayasanın ikinci maddesinde Türkiye Devletinin dininin İslâm, resmi dilinin Türkçe olduğunu belirtmiştir. Yeni düzenlemeler üzerine anayasanın 4. maddesinde daha önce var olan “TBMM Hükûmeti” tabirinin kullanılmasına gerek kalmadığını bildiren Yunus Nadi, 4. madde ile Meclis Hükûmeti sistemi yerine Kabine sistemine geçilerek yeni bir Hükûmet tarzının benimsendiğini dile getirmiştir. 10. maddede Cumhurbaşkanı’nın seçim usulü ve görev süresi, 11. maddede; Cumhurbaşkanı’nın görevi hakkındaki düzenlemelerden bahseden Yunus Nadi Bey 12. maddede ise Başbakanın göreve nasıl getirildiğini anlatmıştır. Bu maddelerin tümü, Cumhuriyet rejiminin sadece sembolik bir ilanla sınırlı kalmayıp, yürütme organının yapısal çerçevesini de yeniden tanımladığını göstermektedir. Bu bağlamda bakıldığında Yunus Nadi Bey’in sadece bir milletvekili değil, aynı zamanda rejim inşası sürecine yön veren bir fikir adamı olarak öne çıktığı görülmektedir³⁵.

2.3.2. Kanun-i Esasi Encümeni’nin 1924 Anayasası ile İlgili Görüşmeleri Sırasındaki Sözleri

TBMM’nin 16 Mart 1924 tarihli oturumunda Kanun-i Esasi Encümeni tarafından yeni bir anayasanın yürürlüğe girmesi hususunda teklifte bulunulmuştur. Yeni anayasa taslağının TBMM’de görüşüldüğü sırada anayasanın 14. maddesinin görüşmelerine geçilmiştir. 14. maddedeki “Meclis Kasım ayı başında çağrısız toplanır” ve “Meclis üyelerinin yılda 6 aydan daha fazla izin kullanamazlar” ibareleri milletvekilleri arasında ciddi bir tartışmaya neden olmuştur. Yunus Nadi Bey, milletvekillerinin eleştirilerine ve sorularına Kanun-i Esasi Encümeni Reisi sıfatıyla yanıt vermiştir. 14. madde hakkında ilk söz alan Dersim Milletvekili Feridun Fikri Bey olmuştur. Milletvekillerinin en fazla 6 ay izinli sayılabileceği şeklindeki bir maddenin doğal olarak TBMM’yi de 6 ay tatile sokacağını, geri kalan 6 aylık zamanın ise milletin ihtiyaçlarının karşılanması için son derece yetersiz bir zaman olacağını dile getirerek 14. maddeye süre itibarıyla karşı çıkmıştır³⁶. Yunus Nadi Bey ise Feridun Fikri Bey’in bu eleştirilerinin yanlış olduğunu; bir yasama yılı içinde 6 ay Meclisin kapalı tutulmasından daha ziyade özellikle seçimler ve Ramazan ayı başta olmak üzere Meclisin azami 6 ay kapalı kalabileceğini dile getirmiştir. Yunus Nadi Bey sözlerinin devamında I. TBMM’deki Nisab-ı Müzakere Kanunu ile milletvekillerine 3 ay izin verildiğini; bu durumun kanunların çıkarılmasına ve Meclisin çalışmasındaki uyumu ortadan kaldırdığını ifade etmiştir. Yunus Nadi Bey milletvekillerine verilen azami izin süresinin Meclisin 12 ay çalışmasına mâni olmadığını beyan etmiştir³⁷. Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Bey ise Yunus Nadi Bey’e Meclisin kasım ayının başında davet çağrısı yapılmadan açılmasının ne anlama geldiği ile ilgili bir soru sormuştur. Yunus Nadi Bey kasım ayı başında Meclisin çağrısız açılır denmesindeki maksadın tatil ya da seçimler nedeni ile Meclis kapalı ise Meclisin kasım başında bir çağrı gelmeksizin açılacağı şeklinde olmuştur³⁸. Ergani Milletvekili Kazım Vehbi Bey ise Meclis’in görev süresinin sürekli olarak tanımlanmasına rağmen 14. maddede geçen 6 ay ibaresi nedeniyle sanki 6 ay izin kullanmak zorundaymış gibi algılanacağını; bunun yerine seçim vb. zorunluluk söz konusu olursa en fazla 6 ay izinli olunacağını belirtilmesinin mümkün olup olmadığını sormuştur. Yunus Nadi Bey; bu soruya karşılık Kazım Vehbi Bey’e fiiliyatta bu 6 aylık zamanın lazım olması halinde sürenin daha da uzatılarak suiistimal edilmesini engellemek istedikleri cevabını vermiştir³⁹. Vehbi Bey bir başka maddede; “yasama ve yürütme yetkisi Meclis tarafından sürekli kullanılır” kararı olmasına rağmen Meclisin 6 ay kapalı tutulmasına akıl sır erdiremediğini, ayrıca Meclisin haftanın bir günü çalışması halinde yine 6 aylık süreyi tecavüz etmiş olacağını iddia etmiştir. Bu iddia üzerine Yunus Nadi Bey ise 6 ayın kesintisiz kullanılmasının kastedildiğini beyan etmiştir⁴⁰.

Yeni anayasanın maddelerinin oylanmasına 23 Mart 1924 tarihli Meclis oturumunda devam edilmiştir. Meclisin o günkü oturumunda anayasanın 19. maddesinin görüşmeleri sırasında Trabzon Milletvekili Rahmi Bey; Cumhurbaşkanı’nın, Meclis tatilde iken milletvekillerini toplantıya çağırması söz konusu olursa toplantıya çağrı gerekçesini açıklamak zorunda olup olmadığını sormuştur. Yunus Nadi Bey, Rahmi Bey’in sualine cevaben; toplantıya çağrının gerekçesinin belirtilmek zorunda olmadığını beyan etmiştir⁴¹. Eskişehir Milletvekili Arif Bey’in Cumhurbaşkanı’nın toplantı çağrısını yazılı mı yoksa sözlü mü yapacağı sorusuna ise yazılı olarak cevabını vermiştir. Maddenin görüşülmesi devam ederken Edirne Milletvekili Rıfki Bey; milletvekillerini toplantıya davet talebinin müşterek olmasının şart olup olmadığını sormuştur. Yunus Nadi Bey ise Rıfki Bey’e cevaben böyle bir

³⁵ TBMM ZC., D. 2, C. 3 s. 90-93.

³⁶ TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 550, 551.

³⁷ TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 551.

³⁸ TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 552

³⁹ TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 552.

⁴⁰ TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 552.

⁴¹ TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 982.

zorunluluk olmadığını Meclisin 1/5'ine bu çağrıyı yapmasının yeterli olacağını söylemiştir. Rıfkı Bey'in tekrar toplantının ne zaman olacağı konusunda çağrıyı yapan milletvekillerinin yetki sahibi olup olmadığını sorması üzerine ise Yunus Nadi Bey; bir süre sınırı olmadığını, seçim bölgelerindeki milletvekillerinin derhal Meclis'e gelmeleri gerektiğini ifade etmiştir⁴². Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Bey'in Meclisi toplantıya çağrı hakkı Cumhurbaşkanına tanınmışken Meclis Başkanına böyle bir hakkın niçin verilmediğini sormuştur. Yunus Nadi Bey, bu soruya ise; Meclisin tatilde iken toplantıya çağrılmasının yürütmenin beklentileri üzerine mümkün olabileceğinden çağrı yetkisinin Cumhurbaşkanına verildiğini beyan etmiştir⁴³.

Daha önce 25. madde olarak Meclise arz edilen madde uzun tartışmalar sonucunda 127 ret oyuna karşılık 2 kabul ve 1 çekimser oy ile reddedilmişti⁴⁴. Bu maddenin reddi üzerine taslaktaki 26. madde 25. maddeye dönüşmüştür. Meclisin 30 Mart 1923 tarihli oturumunda yeni anayasanın maddelerinin oylanması görüşmelerine devam edilmiştir. 25. madde görüşmeleri sırasında Yunus Nadi Bey söz almıştır. Reddedilen 25. maddeden sonra bu maddenin görüşülmesine gerek olmadığını, Meclisin kendi kendini yenileme süresine (seçim dönemi) kadar görevini devam ettirmesinde milletvekillerinin ısrar etmeleri halinde bu maddenin açıklığa kavuşturulması gerektiğini beyan etmiştir⁴⁵. Yunus Nadi Bey'den sonra söz alan Karesi Milletvekili Ahmet Süreyya Bey de Yunus Nadi Bey ile aynı fikirde olduğunu; Cumhurbaşkanına süresi gelmeden Meclisi yenileme hakkının reddedilmesi nedeniyle artık 26. maddeye gerek kalmadığını; I. TBMM'nin seçimleri yenileme sürecini örnek vererek bu maddenin de reddedilmesi gerektiğine dair bir konuşma yapmıştır. Ahmet Süreyya Bey'den sonra tekrar söz alan Yunus Nadi Bey; I. TBMM'de seçimlerin yenilenmesine oy birliği ile karar verildiği için bazı tartışmalardan uzak kaldığını, oy çokluğu ile Meclisin yenilenmesi kararı alınmış olsaydı bu durumun birçok tartışmayı beraberinde getireceğini iddia etmiştir. Bu nedenle bazı konuların üzerinde oluşan muğlaklıkların kaldırılmasının zaruri olduğunu, modern anayasalarda bu karışıklıklara fırsat verilemeyeceğini beyan etmiştir⁴⁶.

Anayasanın 31. maddesinin görüşmelerine geçildiğinde Karesi Milletvekili Ahmet Süreyya Bey söz almıştır. Ahmet Süreyya Bey 31. maddede Cumhurbaşkanının görev süresini 7 yıl olarak belirtilmiş olsa da *"Türkiye Reisicumhuru, Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından ve kendi âzası meyanından bir intihap devresi için intihap olunur"* maddesi doğrultusunda Cumhurbaşkanının görev süresinin 4 yıl olduğunu; burada birbiri ile çelişen durumun Meclis tarafından ortadan kaldırılması gerektiğine dair bir konuşma yapmıştır⁴⁷. Ahmet Süreyya Bey'in konuşmasından sonra söz alan Yunus Nadi Bey; Süreyya Bey'e hak vererek daha önce Cumhurbaşkanının görev süresinin Meclisin görev süresi ile aynı olduğunu dolayısıyla Cumhurbaşkanının görev süresinin 4 yıl olduğunu kabul etmiştir. Fakat, bu madde ile Cumhurbaşkanına 7 yıl görev süresi tanınmasındaki amacın bir vesile ile seçimlerin yenilenememesi halinde devletin kurumsallığına zarar vermemek olduğunu ve bu konuda son sözün Meclise ait olduğunu ifade etmiştir⁴⁸. Milletvekillerinin Cumhurbaşkanının görev süresi hakkındaki görüşlerinden sonra Encümenin sunduğu 31. madde oylanmış ve 66 kabule karşılık⁴⁹ oy çokluğu ile reddedilmiştir. Encümenin teklifinin reddinden sonra Cumhurbaşkanının görev süresinin ve seçilme şartlarının nasıl olacağı hususunda milletvekilleri teklifler sunmaya başlamışlardır. Karesi Milletvekili Ahmet Süreyya Bey tarafından *"Türkiye Reisicumhuru Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından bir intihap devresi için intihap olunur. Tekrar intihap olunmak caizdir."* biçiminde bir teklifte bulunulmuştur. Bu teklif üzerine söz alan Yunus Nadi Bey, Ahmet Süreyya Bey'in teklifinin bazı eksiklikleri olduğunu; Cumhurbaşkanının görev süresinin bu teklifte net olmadığını, daha önceki maddede Cumhurbaşkanının yeni Cumhurbaşkanı seçilene kadar görevine devam ettiğini dolayısıyla bu belirsizliklerin ortadan kaldırılması gerektiğini dile getiren bir konuşma yapmıştır⁵⁰. Ahmet Süreyya Bey, Yunus Nadi'nin eksik bulduğu hususun da teklife eklenmesini istemiştir. Daha sonra anayasanın 32. maddesinin görüşmelerine geçilmiştir. İlk sözü Kanun-i Esasi Encümeni adına Yunus Nadi Bey almıştır. Önceki maddedeki değişikliklerle eski maddeye dönüldüğünü bu durumda prensip olarak Cumhurbaşkanının Meclis içerisinde seçilmesinin uygun olacağını *"Reisicumhur Büyük Millet Meclisi Azası arasından intihap olunur"* denerek 32. maddenin düzeltilmesini Kanun-i Esasi Encümeni adına teklif etmiştir⁵¹.

⁴² TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 982.

⁴³ TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 984.

⁴⁴ TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 1010.

⁴⁵ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 93.

⁴⁶ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 94.

⁴⁷ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 105, 106.

⁴⁸ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 106.

⁴⁹ Kaç kişinin ret oyu verdiği tutanaklardan tespit edilememiştir.

⁵⁰ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 110.

⁵¹ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 111.

Ahmet Süreyya Bey'in; Cumhurbaşkanının Meclis içerisindeki milletvekillerinden seçilmesi halinde milletvekilliğinin devam edip etmeyeceği sorusu üzerine Yunus Nadi Bey; bu meselenin daha sonra gündeme geleceğini, fakat Cumhurbaşkanı seçilecek şahsın milletvekilliğinin devam edeceğini buna karşılık görüşmelere iştirak edemeyeceğini ve oy kullanamayacağını dile getirmiştir. Bu cevap üzerine Ahmet Süreyya Bey; Meclis dışından Cumhurbaşkanı seçilmesini milli egemenliğe aykırı bulup bulmadığını sorması üzerine Yunus Nadi Bey bu durumu milli egemenliğe uygun bulmadığını beyan etmiştir⁵².

Meclisin 6 Nisan 1924 tarihli oturumunda Anayasanın maddelerinin görüşülmesine devam edilmiştir. Anayasanın 40. maddesinin görüşmeleri sırasında birçok milletvekili madde hakkında söz alıp görüş beyan etmiştir. Kanun-i Esasi Encümeni adına söz alan Yunus Nadi Bey; şimdiye kadar görüş beyan eden milletvekillerinin konuyu çok yanlış aktardıklarını, Cumhurbaşkanına ordunun başkumandanı denmesindeki amacın kendisinin Hükûmetin başı olmasından kaynaklandığını iddia etmiştir. Yunus Nadi Bey, Arif Bey'in maddenin aleyhine söz söylerken dile getirdiği savaş, seferberlik vb. olağanüstü durumlarda Başkumandanın Meclis tarafından seçilmesinin fiiliyatta uygulanacak bir durum olmadığını; millet adına iyi bir şey yapalım derken Meclisin bir felakete neden olacağını dile getirmiştir⁵³.

Meclisin 13 Nisan 1924 tarihli oturumunda Anayasanın 44. maddesinin görüşmelerine başlandığında Dersim Milletvekili Feridun Fikri Bey söz almıştır. Hükûmet'in kuruluş süreci ile ilgili başta Fransa olmak üzere dünyadan bazı örnekler veren Feridun Fikri Bey 29 Ekim 1923 tarihinde kabul edilen madde ile teklif olunan maddeyi kıyaslamıştır. Eski maddenin Hükûmetin onayı açısından daha uygun bir yöntem olduğunu; yeni teklif edilen madde yerine eski maddenin geçerliliğini koruması yönünde bir konuşma yapmıştır⁵⁴. Feridun Fikri Bey'den sonra söz alan Kütahya Milletvekili Recep Bey ise Hükûmetin kuruluş sürecinde takip edilmesi gereken yöntemler üzerinde durmuş ve kendi bakış açısıyla 3 öneride bulunmuş; bu önerilerin olumlu yönlerini dile getirdiği gibi eksikliklerine de vurgu yapmaktan kaçınmamıştır⁵⁵. Recep Bey'den sonra söz alan Saruhan Milletvekili Abidin Bey; Hükûmetin oluşturuluş biçiminde Cumhurbaşkanı tarafından Hükûmeti kurmakla görevlendirilen Başbakanın bir Hükûmet programı okumadan, iç ve dış siyasette ne gibi bir yöntem izleyeceğini açıklamadan doğrudan Meclis'ten onay almasının devlet yönetiminde zafiyet yaratacağını iddia etmiştir. Ayrıca Anayasanın bazı maddeleri ile Meclisin Hükûmeti denetleme yetkisine sahip olması ile 44. maddenin karıştırılmaması gerektiğini iddia eden Abidin Bey; Meclisin bu madde ile egemenlik hakkına zarar verdiğini dile getirmiştir. Abidin Bey de Feridun Fikri Bey gibi 29 Ekim 1923 tarihinde 12. madde olarak kabul edilen Hükûmetin oluşturuluş biçiminin daha doğru olduğunu savunarak sözlerini sonlandırmıştır⁵⁶. Milletvekillerinin 44. madde hakkındaki görüşlerini belirtmeleri üzerine Yunus Nadi Bey Kanun-i Esasi Encümeni adına söz alarak hem milletvekillerinin eleştirilerini cevaplamış hem de encümen tarafından maddenin niçin bu şekilde yazıldığını anlatmaya çalışmıştır. Yunus Nadi Bey öncelikle milletvekillerinin eleştirilerine neden olan "tasvip" kelimesinin neden 44. maddede yer almadığı üzerinde durmuştur. Daha önceki uygulamaları itibarıyla Hükûmetin kurulmasında Meclis'in güvenoyu vermesi halinde tasvip kelimesinin sorun yaratmadığını, buna karşılık Meclisin Hükûmetin kurulmasına güvenoyu vermemesi halinde bu kelimenin amacının dışına çıktığı için 44. maddede kullanılmadığını beyan etmiştir. Aynı şekilde Hükûmetin göreve başlamadan önce güvenoyu alması meselesine de değinen Yunus Nadi Bey; Meclisin açık olduğu bir zamanda bu duruma kendisinin de taraftar olduğunu; lakin Meclis kapalı iken bir Hükûmet değişikliği esnasında Meclisin 30 gün içerisinde toplanacak olmasının yeni Hükûmete ve aldığı kararlara bir gayrimeşruluk kazandıracağını dile getirmiştir. Anayasanın 7. maddesinde zaten Meclise Hükûmeti denetleme yetkisi verilerek milletvekillerinin ortaya koydukları çekincelerin bertaraf edildiğini iddia etmiştir. Cumhurbaşkanlığının yeni Hükûmet hakkındaki tezkeresinden hemen 3-4 gün sonra Meclisin toplanarak Hükûmete güvenoyu verip vermeme konusunda yetki sahibi olduğunu; aradaki zaman içerisinde Hükûmetin gayrimeşru görülmesinin son derece yanlış olduğunu belirterek sözlerini tamamlamıştır. Yunus Nadi Bey'in 1924 Anayasası'nın değiştirilmesi için yaptığı konuşmalardaki tutumu genel olarak anayasal düzenlemelerin açıklığa kavuşturulması, meşruiyet krizlerinin önlenmesi ve yürütmenin sürekliliğinin sağlanması yönünde olmuştur. 1924 Anayasası'nın şekillendiği bu dönemde, onun rolü hem teknik açıklamalarla Meclis'i bilgilendirmek hem de anayasal sistemin kurumsal işleyişini inşa etmek yönünden belirleyici olmuştur⁵⁷.

⁵² TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 111.

⁵³ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 350, 351.

⁵⁴ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s.614-617.

⁵⁵ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s.617-618.

⁵⁶ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s.618-620.

⁵⁷ TBMM ZC., D. 2, C. 8, s.626-629.

2.3.3. Musul Meselesi Hakkında Başbakan İsmet Paşa'nın Beyanatı Hakkında Sözleri

Meclisin 18 Ekim 1924 tarihli oturumunda İngiltere ile Musul Meselesinin ne aşamada olduğu hakkında Başvekil İsmet Paşa milletvekillerine bir beyanatta bulunmuştur. İsmet Paşa'nın bu beyanatı, Meclis'te konunun uluslararası boyutu ve Türkiye'nin dış politika stratejileri bağlamında değerlendirilmesinin önünü açmıştır⁵⁸. İsmet Paşa'nın beyanatından sonra Saruhan Milletvekili Sabri Bey söz alarak Hükûmetin haklı davamız olan Musul Meselesinde yürüttüğü politikalar için teşekkürde bulunmuştur. Bununla beraber sorunun çözümü için Cemiyet-i Akvam'a götürülecek olmasına kuşku ile baktığını; henüz bu teşkilatın yeterince kurumsallaşmadığını ve yanlış kararlar alabileceğini iddia etmiştir. Cemiyet-i Akvam'ın Musul hakkında aleyhimize alacağı bir kararın ise Türkiye tarafından kabul edilmemesi halinde bu durumun bizi bir savaşın içine çekeceği öngörüsünde bulunmuştur. Sabri Bey olası bir savaş halinde uzun yıllardır savaştan yorulmuş Dünya toplumlarına bu savaşın nasıl başladığını, Musul konusundaki haklılığımıza ait delillere yer verilerek bir kitap yayınlanarak anlatılması gerektiğini, bu nedenlerle Musul üzerindeki haklılığımıza dair bir kitap yayınlanması için Hükûmetten ricacı olduğunu beyan etmiştir⁵⁹. Sabri Bey'den sonra söz alan Yunus Nadi Bey; Sabri Bey'in sadece Musul konusundaki haklılığımızı ele alan bir kitap yayınlanmasına itirazının olmadığını fakat Sabri Bey'in sözlerinin Meclis tarafından kabul edilemeyeceğini dile getirmiştir. Musul Meselesinin ister Cemiyet-i Akvam kararıyla isterse başka bir şekilde çözülsün sonuçta milli talebimize uygun bir şekilde çözüleceğine inandığını, konu hakkında Hükûmetin beyanatının yeterli görülerek gündeme geçilmesini istemiştir. Meclis içerisindeki tartışmalarda ölçülü bir tutum sergileyen Yunus Nadi Bey'in, burada da Hükûmetin çizdiği dış politika çerçevesine güçlü bir destek verdiği görülmektedir⁶⁰.

2.3.4. Hükûmetten Açıklama Yapılmasının İstenmesi Nedeniyle Yapılan Görüşmelerdeki Sözleri

Meclisin 5 Kasım 1924 tarihli oturumunda Mentеше Milletvekili Esat Bey İmar ve İskân Vekâlet'inden mübadillerin durumu ile ilgili bir istizah takriri vermiş, bu takrir daha sonra Başbakan İsmet Paşa'nın da isteği üzerine Hükûmet'ten genel istizaha dönüştürülmüştür. 5 Kasım 1924 tarihinde başlayan tartışmalar Meclis gündemini uzun bir süre meşgul etmiş, birçok milletvekili bu süreçte söz almış ve gündem hakkında değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu süreç, özellikle muhalefetin şekillenışı ve iktidar-muhalefet ilişkilerinin dinamiklerini anlamak açısından dikkat çekicidir.

Meclisin 8 Kasım 1924 tarihli oturumunda tartışmalar devam ederken Yunus Nadi Bey de söz almıştır. Yaklaşık bir haftadır devam eden tartışmalar esnasında milletvekillerinin gerçek gündem hakkında konuşmadığı iddiasıyla söze başlayan Yunus Nadi Bey, her ne kadar Esat Bey tarafından İmar ve İskân Vekâleti hakkında bir istizah takriri verilerek tartışmalar başlatılmışsa da geline nokta itibarıyla rejimin sorgulandığı son derece hassas bir sürece gelindiğini dile getirerek Meclis'te tüm milletvekillerinin dikkatini çekmiştir. Rauf Bey'in bir gün önce yaptığı konuşmada ve bir gazeteci olarak kendisinin aldığı duyumlara göre Rauf Bey'in Halk Fırkasından ayrılacağını hatta yanındaki bazı isimler vasıtasıyla "dörtler", "beşler" oluşumu içerisine girdiğini iddia etmiştir. Aynı şekilde Refet Paşa'nın da İstanbul'da *Akşam* gazetesine verdiği bir mülakatta "*Çin'deki gibi generallerin yönettiği bir Hükûmet kurmak istediği*" sözlerinin ne anlama geldiğini sormuştur. Kendisinin mübadillerin iskân meselesinden dolayı aslında Hükûmete güvenoyu vermeyeceğini, kararının başlangıçta bu yönde olduğunu ifade eden Yunus Nadi Bey, geline noktada ise sonuna kadar Hükûmetin yanında olduğunu ve Hükûmete güvenoyu verilmesi gerektiğini belirttiği oldukça uzun bir konuşma yapmıştır Yunus Nadi Bey'in, bu tavır gelişen siyasi atmosfer nedeniyle bu kararından vazgeçerek Hükûmete açık destek vermesi, siyasi bağlılıkların ve pozisyonların tartışmaların seyri içinde değişebildiğini de açık bir şekilde göstermektedir⁶¹.

Yunus Nadi Bey'in konuşmasından sonra söz alan İstanbul Milletvekili Refet Bey kendisinin sözlerinin çarpıtıldığı, saltanata karşı verdiği mücadele nedeniyle daha önce idam cezaları aldığını; kendisinin ne Cumhuriyet rejimine karşı olduğu ne de Çin tipi bir yönetim biçimi kurmak istemediği hakkında uzun bir konuşma yapmıştır. Refet Bey'in konuşması çok defa milletvekilleri tarafından kesilerek kendisine yönelik ağır ithamlarda bulunulmuştur⁶². Milletvekillerinin Refet Bey'e bu şekilde davranmasının temelinde şüphesiz ki Refet Bey'in Cumhuriyet karşıtı olmadığı bilinmesine rağmen diğer konularda Meclis içindeki ortaya çıkan

⁵⁸ TBMM ZC., D. 2, C. 9, s. 5-20.

⁵⁹ TBMM ZC., D. 2, C. 9, s. 20.

⁶⁰ TBMM ZC., D. 2, C. 9, s. 20-21.

⁶¹ TBMM ZC., D. 2, C. 10, s. 127-131.

⁶² TBMM ZC., D. 2, C. 10, s. 131-134.

kutuplaşmadan kaynaklanmaktadır. Genel olarak bu tartışmalar, Cumhuriyet rejiminin ilk yıllarında yaşanan siyasal gerilimleri, iktidar-muhalefet ilişkilerini ve özellikle rejim karşıtı olduğu düşünülen söylemlere karşı nasıl bir siyasal refleks geliştirildiğini göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. İskân politikaları gibi teknik bir gündem üzerinden başlayan tartışmaların kısa sürede rejim tartışmasına evrilmesi, erken Cumhuriyet döneminin siyasal kırılma eğiliminin ve ideolojik hassasiyetlerinin bir göstergesidir.

2.3.5. Vakıflar Genel Müdürlüğü 1925 Yılı Bütçesi ile İlgili Sözleri

Meclisin 6 Nisan 1925 tarihli oturumunda Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1925 yılı bütçesi görüşülürken Vasıf ve Hakkı Tarık Beyler birbirinden farklı olarak 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kapatılan medreselere ait bina ve arazilerin Maarif Vekâlet'ine veya İdare-i Hususiyelere devredilmesi hakkında kanun teklifinde bulunmuşlardır. Bu tekliflerin görüşülmesi esnasında söz alan Yunus Nadi Bey öncelikle eğitime yaptıkları katkılar nedeniyle bu iki milletvekilini de tebrik etmiş ve daha önceki çalışmaları sebebiyle yapılan bu tekliflerin Meclis tarafından kabul edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bazı milletvekillerinin bu sözlerle itirazı üzerine medreselerin yeniden açılmasını düşünenler dışında tüm milletvekillerinin ilgili kanun tekliflerini desteklemesi gerektiğini; ilköğretimde ihtiyaç duyulan arazi ve bina ihtiyacının karşılanabilmesi için başka bir yol bulunmadığını ifade etmiştir. Yunus Nadi Bey; Vasıf ve Hakkı Tarık Beylerin yaptıkları teklifler içerisinde medreselerin gelirlerinin İdare-i Hususiyelere aktarılmasını talep etmesi nedeniyle Hakkı Tarık Bey'in teklifinin daha kapsamlı olduğunu, bu teklifin kabulünün daha isabetli olacağını söyleyerek sözlerini tamamlamıştır⁶³. Yunus Nadi Bey'den sonra söz alan Malatya Milletvekili Reşit Ağa, virane duruma gelmiş bir medresenin arazisine okul yaptırılmak istenmesine Evkaf Müdüriyetinin bir itirazının olamayacağını ifade ederek sözlerine başlamıştır. Reşit Ağa teklifi yapan Vasıf Bey'in iyi niyetli olmadığını; daha önce Millî Eğitim Bakanlığı görevini yürütürken kanuna aykırı olarak medreselerin satılması ve gelirlerinin İdare-i Hususiyelere aktarılması yönünde bir emir verdiğini iddia etmiştir. Reşit Ağa, Vasıf Bey'in bu teklifte ısrarcı olmasının nedenini bakanlığı döneminde uygulamadığı bir konudaki ısrarcı tutumu olarak dile getirmiştir. Reşit Ağa'nın bu sözleri Meclis'te kısa süreli bir gerginliğe neden olmuştur. Gerginliğin yatışmasından sonra sözlerine devam eden Reşit Ağa medreselerin satışı ve elde edilecek gelirler ile Milli Eğitim bütçesine ciddi bir katkı sağlanamayacağını; siyaseten bu teklifin kabulünün mümkün olmadığını belirterek sözlerini tamamlamıştır⁶⁴. Reşit Ağa'dan sonra söz alan Konya Milletvekili Musa Kazım Efendi ise teklif sahiplerinin "Vakıflara dokunulmamaktadır" yönündeki söylemlerinin gerçekçi olmadığını; medreselerin vakıflardan alınarak satışının yapılması halinde vakıf diye bir şeyden bahsetmenin mümkün olmayacağını belirtmiştir. Musa Kazım Efendi konuşmasının devamında ise İdare-i Hususiyelere medreselerin satışı yolu ile yardım etmenin de yanlış olduğunu; İdare-i Hususiyelere devlet bütçesinden yardım yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Konuşmasının sonunda Yunus Nadi Bey'i hedef alan Musa Kazım Efendi; Yunus Nadi Bey'in "Medreselerin geri canlandırılması mı arzuluyor?" sözlerini tehditkâr bulduğunu ve bu sözlerden ötürü kırıldığını dile getirmiştir. Musa Kazım Efendi vakıf mallarının yağmalanırcaasına başka kurumlara aktarılmasının doğru olmayacağını bu nedenle kanun teklifine karşı olduğunu belirterek sözlerini tamamlamıştır⁶⁵.

2.3.6. Askerlik Mükellefiyeti Hakkında Kanun Tasarısı ile İlgili Sözleri

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türk siyasi hayatında köklü dönüşümler yaşanırken kadın hakları da dönemin önemli tartışma başlıkları arasında yer almıştır. Bu dönüşüm sürecine dair dikkat çekici örneklerden biri, 21 Haziran 1927 tarihli Meclis oturumunda Askerlik Mükellefiyeti Kanun Tasarısı'nın görüşmeleri sırasında ortaya çıkan kadın-erkek eşitliği tartışmalarıdır. Görüşmeler esnasında konu kadınların seçme seçilme haklarına getirilmiştir. Bu konunun açılması üzerine Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Bey hayatın her alanında kadın-erkek eşitliği oluşturulmaya çalışılırken bu durumun askerliği de kapsayıp kapsamayacağı yönünde bir soru sormuştur. Hakkı Tarık Bey'in sorusu üzerine söz alan Müdafaa-i Milliye Vekili Recep Bey; Türk kadınının Millî Mücadele günlerinde vatan savunmasına her alanda iştirak ettiğini, bugün hala sağlıklı fertler yetiştirerek vatan savunmasına katkı sağlayarak kadınlarımızın zaten vatan savunmasına ortak olduklarını belirterek söze başlamıştır. Askerlik Mükellefiyeti hakkındaki kanun tasarısı ile askere alımların hangi usule bağlı olarak yapılacağını, bu meselenin vatan savunması ile bir ilgisinin bulunmadığını dile getirmiştir⁶⁶.

⁶³ TBMM ZC., D. 2, C. 17, s. 118-119.

⁶⁴ TBMM ZC., D. 2, C. 17, s. 119-120.

⁶⁵ TBMM ZC., D. 2, C. 17, s. 120.

⁶⁶ TBMM ZC., D. 2, C. 33, s. 385.

Recep Bey'den sonra söz alan Yunus Nadi Bey kadınlara seçme ve seçilme hakkına taraftar olduğunu, bu hakkın er ya da geç kadınlarımıza verilmesi gerektiğini belirterek söze başlamıştır. Hakkı Tarık Bey tarafından sorulan soruyu ise anlamsız bulduğunu, Türk kadınının Millî Mücadele günlerinde bu ülkenin bağımsızlığı adına her türlü katkıyı verdiğini; bundan daha fazlasını istemenin ise Türk kadınına hakaret olacağını belirterek sorusundan ötürü Hakkı Tarık Bey'i sert biçimde eleştirdiği bir konuşma yapmıştır⁶⁷. Yunus Nadi Bey'den sonra tekrar söz alan Hakkı Tarık Bey ise sözlerinin yanlış anlaşıldığını; bu soruyu sormaktaki maksadının kanun önündeki kadın-erkek eşitliğinden kaynakladığını belirterek konuya açıklık getirmiştir⁶⁸. Hakkı Tarık Bey'in sözleri, Cumhuriyet'in hukuk sisteminde eşit yurttaşlık ilkesinin nasıl işlerlik kazanacağına dair bir sorgulama olduğunu düşündürmektedir. Bu tartışmalarda görüldüğü gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınlara yönelik hak talepleri desteklenmekte, diğer yandan bu hakların uygulanabilirliği ve kapsamı konusunda belirgin sınırlar çizilmektedir. Kadınların askerlik gibi erkek egemen alanlara dahil edilmesi meselesi, dönemin zihniyet dünyasında henüz geniş bir kabul görmemekle birlikte, bu konunun gündeme taşınması dahi erken Cumhuriyet döneminin kadın erkek eşitliği konusundaki çelişkilerini de ortaya koymaktadır.

2.4.Takrir (Önerge) ve Teklifleri

Mustafa Kemal Paşa Tarafından Okunan Nutkun Basımı ve Yayınlanmasına Dair Takriri

II. Yasama döneminin başlamasından sonra 13 Ağustos 1923 tarihinde yapılan oylama neticesinde Mustafa Kemal Paşa 197 oyun 196'sını alarak Meclis Başkanlığına seçilmiştir. Meclis Başkanı seçilen Mustafa Kemal Paşa hem kendisine bu görevi layık gören milletvekillerine teşekkür etmek hem de II. TBMM'nin hangi saiklerle çalışacağını açıkladığı bir konuşma yapmıştır⁶⁹. Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmasının basılıp yayımlanması hakkında Yunus Nadi Bey ve Celal Nuri Bey tarafından şu takrir verilmiştir⁷⁰;

Riyaseti Celileye

İrat buyurulan nutku Riyaset penahinin tabı ve neşrini Heyeti Celileye teklif ederiz.

13 Ağustos 1339

Menteşe Mebusu

Gelibolu Mebusu

Yunus Nadi

Celâl Nuri

Ankara İstiklâl Mahkemesi Tarafından Mahkûm Edilen Bazı Gazetecilerin Affı Hakkındaki Takriri

12 Mart 1925 tarihli beyanname ile çalışmalarına başlayan II. Dönem Ankara İstiklâl Mahkemesi Ankara, İzmir, Sivas, Tokat, Erzurum, Rize ve Giresun gibi yerlerde başlangıçta askerlikten firar edenleri yargılamışken; ilerleyen zamanlarda muhalif gazetecilerin davaları, İzmir Suikastı ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile ilgili davalar, Şapka Kanunu'na muhalefet davaları ile ilgili de yargılamalar yapmıştır. Bu çerçevede dönemin muhalif gazetecilerinden olan ve *Doğruöz* gazetesi sahibi, Konyalı Ata Çelebi Bey, "Hıyanet-i vataniyede bulunmaktan" dolayı bir yıl; *Tanin* gazetesi Mesul Müdürü İstanbullu Muammer Bey ile *Tanin* gazetesi yazarı İstanbullu Nuri Bey, hakkında "Takrir-i Sükûn Kanununa aykırı biçimde *Tanin* gazetesinde 'Terakkiperver Fırkası basıldı' başyazısıyla halkı korkuya sevk etmekten ikişer yıl; *Tanin* gazetesi imtiyaz sahibi Hüseyin Cahit Bey aynı haber nedeniyle Çorum'a sürgün ve *Resimli Hafta* gazetesinin imtiyaz sahibi Zekeriya Bey gazetenin 13 Nisan 1925 Tarihli 35. sayısında "İdama mahkûm olanlar bile bile idama nasıl gidiyorlar" başyazısıyla halkı korkuya sevk etmekten 3 yıl kalebentlik cezalarına çarptırılmışlardır⁷¹.

Yunus Nadi Bey tarafından 26 Ekim 1925 tarihinde Ankara İstiklâl Mahkemesi tarafından mahkûm edilen gazeteci Hüseyin Cahit, Muammer, Nurettin, M. Zekeriya Beyler ve Ata Çelebi'nin affı ile ilgili bir takrir vermiştir. Yunus Nadi Bey'in takriri Adliye Encümeni'ne havale edilmiştir⁷². Yunus Nadi Bey, Meclisin 4 Kasım 1925 tarihli oturumunda ise takririn bazı yerlerinde düzenlemeler yapmak amacıyla takririn iadesi ile ilgili yeni bir takrir

⁶⁷ TBMM ZC., D. 2, C. 33, s. 386.

⁶⁸ TBMM ZC., D. 2, C. 33, s. 386.

⁶⁹ TBMM ZC., D. 2, C. 1, s. 36-42.

⁷⁰ TBMM ZC., D. 2, C. 1, s. 42.

⁷¹ *İkinci Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi (1925-1927)*, C. 7/1, Yay. Haz. Ömer Kesikbaş vd., Ankara: TBMM Basımevi, 2020, IX, X, 29.

⁷² TBMM ZC., D. 2, C. 19, s. 3.

vermiştir. Yunus Nadi Bey'in talebi üzerine gazetecilerin affı ile ilgili takriri iade edilmiştir. Bu durum, Nadi Bey'in gazetecilere yönelik affın sağlanması adına gösterdiği hassasiyetin bir örneğidir⁷³.

Kastamonu Milletvekili Halit Bey ve Arkadaşlarının Milletvekillerine 1 Ay İzin Verilmemesi Hakkındaki Takriri Münasebetiyle Yaptığı Konuşma ve Teklifi

Meclisin 1 Mart 1924 tarihli oturumunda Kastamonu Milletvekili Halit Bey ve arkadaşları tarafından yeni anayasa çalışmaları tamamlanana kadar TBMM iç tüzüğü gereğince milletvekillerinin oy çokluğunun Mecliste hazır bulunması zorunluluğu nedeniyle 1 ay boyunca milletvekillerine izin verilmemesi hususunda bir önerge verilmiştir. Teklifin görüşülmeye başlanması üzerine Saruhan Milletvekili Vasıf Bey söz alarak yapılan teklifin usule aykırı olduğunu, böyle bir karar alınacaksa dahi öncelikle Kanun-i Esasi Encümeni'nde görüşülmesi gerektiğini, encümenden çıkacak bir karar neticesinde ancak Meclis gündemine alınabileceğini; bu sebeplerle görüşmelerin hemen sonlandırılması gerektiğini ifade etmiştir. Vasıf Bey'den sonra söz alan Yunus Nadi Bey; Vasıf Beyin sözlerine katıldığını, bu önergenin ancak Nisab-ı Müzakere Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik olarak kabul edilebileceğini; önerge bu yönde ise ilgili encümene gönderilmesi gerektiğini beyan etmiştir. Kendisinden sonra bazı milletvekilleri konu hakkında görüşlerini beyan ettikten sonra Yunus Nadi Bey, Siirt Milletvekili Mahmut Bey ve Gelibolu Milletvekili Celal Nuri Beylerle birlikte Nisab-ı Müzakere Kanunu'nda düzenleme teklif eden bu önergenin kanuna uygun olarak verilmesi şartıyla encümenlere havalesi hakkında bir teklifte bulunmuşlardır.

Yapılan görüşmeler neticesinde Yunus Nadi Bey ve arkadaşlarının teklifi kabul edilmiştir.

Sonuç

1923-1927 yılları arasında görev yapan II. TBMM yeni Türk Devletin her alanda dönüşümünü sağlayan, çıkarmış olduğu kanunlar ile Türk milletinin asri medeniyetler seviyesine erişme hedefine hizmet eden "Devrimci" bir meclis olmuştur. Bu mecliste Mentеше vilayetini sadece yöre halkının değil; aynı zamanda yapmış oldukları hizmetler nedeniyle Türk toplumunun yakından tanıdığı önemli isimler temsil etmiştir. Bu isimlerden birisi de I. Dönem TBMM İzmir milletvekilliğinin yanında devrin önemli yazarlarından biri olarak da tanınan Yunus Nadi Bey'dir.

Usta bir kalem erbabı olarak anılan Yunus Nadi, 2. Abdülhamid'in İstibdat Dönemi, 2. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemlerine bizzat tanıklık etmiş yani bir İmparatorluğun çöküşü ile yeni bir devletin kuruluş sürecinde aktif bir şekilde rol almıştır. Yunus Nadi'nin hayatını basın, siyaset ve düşünce olmak üzere 3 önemli unsur oluşturmaktadır. Osmanlı Mebusan Meclisinde II. ve III. dönem Aydın milletvekilliği, I. TBMM'de ise İzmir milletvekilliği yapmıştır. Yunus Nadi Bey gazeteci kimliği ile ön plana çıkmış olsa da kendisi aynı zamanda bir hukukçu olduğundan bu yöndeki birikimini TBMM'nin istifadesine sunmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın II. dönem TBMM seçimlerine özel önem vermesinin altında yatan en önemli sebep; kurulacak olan yeni meclis vasıtasıyla Yeni Türkiye Devletin her alanda dönüşümünü gerçekleştirmek istemesinden kaynaklıydı. Dolayısıyla atılacak olan her adım anayasal ve kanuni bir düzenleme gerektirmekteydi. II. Yasama döneminde Yunus Nadi Bey'in Kanun-i Esasi Encümeni Reisliği (Anayasa Komisyonu Başkanlığı) gibi kritik bir göreve seçilmesi Yunus Nadi Bey'in Yeni Türkiye'nin inşası sürecinde ne derece önemli bir görev üstlendiğini ortaya koymaktadır. Yunus Nadi Bey Anayasa Komisyonu başkanı olarak 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile ilgili 1921 Anayasası'nda yapılan değişiklikleri meclis kürsüsünden okuyan kişi olarak tarihe geçtiği gibi 1924 Anayasası'nın hazırlanmasında da son derece etkili olmuştur.

Yunus Nadi Abaloğlu, II. Yasama Dönemi esnasında Kanun-i Esasi Encümeni Reisliğinin yanında Hariciye Encümeni ve İrşat Encümeni üyelikleri de yapmıştır. Komisyon görevlerinin dışında yasama ve denetim faaliyeti bağlamında 11 konuşma, 2 takrir, 1 teklifte bulunarak Meclis çalışmalarına da önemli katkılar sağlamıştır. Yunus Nadi Bey'in yapmış olduğu 11 konuşmanın büyük çoğunluğunu Kanun-i Esasi Encümeni Reisi sıfatıyla 1924 Anayasası hazırlanırken yaşanan tartışmalar esnasında yaptığı tespit edilmiştir.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

⁷³ TBMM ZC., D. 2, C. 19, s. 26.

KAYNAKÇA**Resmi Yayınlar**

TBMM Zabıt Cerideleri

Resmî Gazete

Telif Eserler

(ABALIOĞLU), Nadir Nadi. *Perde Aralığından*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 3. Baskı, 1979.

Abalı, Ali. *Cumhuriyet ile Özdeşleşmiş Bir Hayat Yunus Nadi Abalıoğlu*, Ankara: Telgrafhane Yayınları, 1. Basım, 2015.

Aslan, Yavuz. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923)*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001.

Atatürk, Kemal. *Nutuk (1919-1927)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2002.

Aydoğan, Pınar. *Kemalizm'in Muhafazakâr Bir Yorumu: Yunus Nadi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Böke, Pelin. *Yeni Gün'den Cumhuriyet'e Yunus Nadi*, Doktora Tezi, DEÜAİİTE, 1994.

Canpolat, Mukaddes. "Millî Mücadele Yıllarında Anadolu'da Yeni Gün Gazetesi'nde Cumhuriyet, Cihan İnkılabı ve Millî Komünizm Meseleleri," *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2020):377-409.

Eroğlu, Ferhat. *Yunus Nadi Hayatı ve Eserleri (1879-1984)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Gençosman, Kemal Zeki. *Devleti Kuran Meclis*. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1981.

Güneş, İhsan. *Birinci Dönem TBMM'nin Düşünce Yapısı (1908-1923)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009.

İdem Tekin. "II. Dönem Urfa Milletvekillerinden Mehmet Refet (Ülgen) Bey'in Hayatı ve Meclis Faaliyetleri", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 4 (2018): 55-74.

İkinci Dönem Ankara İstiklal Mahkemesi (1925-1927), C. 7/1, Yay. Haz. Ömer Kesikbaş vd., Ankara: TBMM Basımevi, 2020

Kaçer, Fevzi. *Devrimin Kurucu İktidarı II. Meclis (1923-1927)*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Karaören, Sami. *Cumhuriyet Yolunda Yunus Nadi*, İstanbul: Cumhuriyet Yay., 1999.

Öztürk, Kazım. *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, Cilt. I, III. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1994.

Selim, Özcan. "I. ve II. Dönem TBMM'deki Gümüşhane Milletvekilleri ve Yaptıkları Çalışmalar". *Journal of International Social Research*, 13 (2020): 324-336.

Uşaklıgil, Emine. *Benim Cumhuriyet'im*, İstanbul: Everest Yayınları, 1. Baskı, 2011.

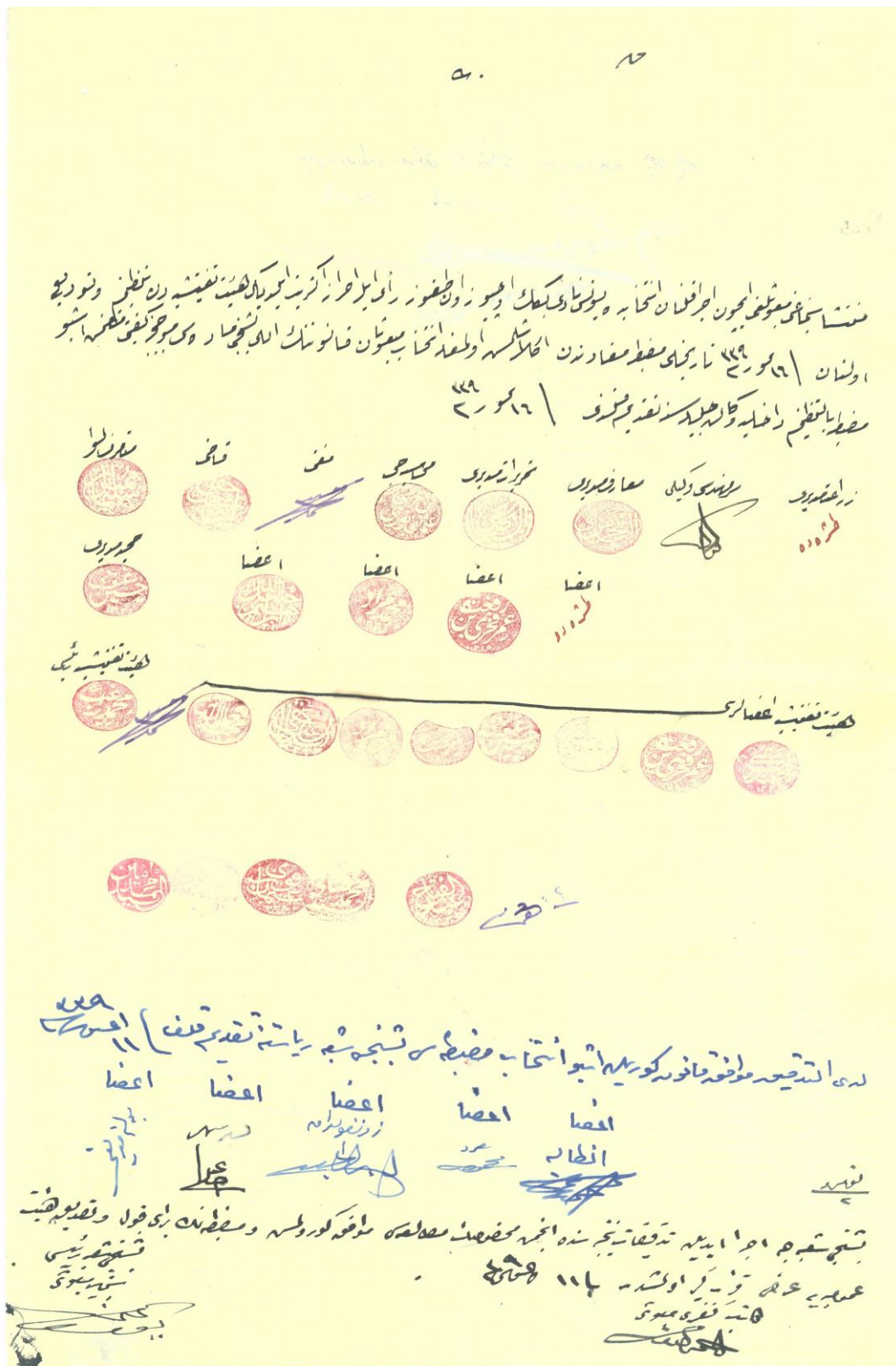
Uyar, Hakkı. *100 Soruda CHP Tarihçesi*. Ankara: Anka Yayınları, 2012.

İnternet Kaynakları

Bengül Bolat, "Yunus Nadi Abalıoğlu (1879-1945)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yunus-nadi-abalioglu-1879-1945/> Erişim: 02.02.2025.

İhsan Güneş, "Türkiye Komünist Fırkası", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-komunist-firkasi/> Erişim: 02.02.2025.

Ek.2. Yunus Nadi Bey'in Seçim Mazbatası

Kaynak: TBMM Arşivi, D. 2, Sicil No: 230